

ПІСНЯ «МАРІЧКА» ТА ЇЇ «МОЛОДША СЕСТРА»

Михайло Ткач, прекрасний український поет, написав багато віршів для пісень, що стали відомими й улюбленими.

Одна з краших пісень — знаменита «Марічка» — уже 55 років звучить не лише в Україні, а й за її межами.

Щоденно опівдні на башті Чернівецької ратуші сурмач грає мотив приспіву пісні: «Марічка» стала музичною візитівкою Чернівців — рідного міста Михайла Ткача.

Пісня М. Ткача і С. Сабадаша фактично стала народною. Поет і композитор зуміли поєднати в ній фольклорні ознаки з високою професійною майстерністю.

На початку пісні М. Ткач з любов'ю кількома штрихами створює поетичну картину Карпат. Наступні рядки — «А на тому боці, там живе Марічка» — уже не просто опис, пейзаж: річка розділяє молодих людей («цей бік» і «той бік»).

Вода, річка — важливі символічні образи українського фольклору: «життя й здоров'я, очищення й кохання — ось основні грані цих символів» [5, с. 66]. У фольклорних символічних текстах хлопцеві й дівчині, щоб бути разом, потрібно переправитись через річку. Річка в цьому разі — не стільки фізична перешкода, скільки емоційно-психологічна. Ось приклади з текстів народних пісень.

«Зеленая ліщинонька»:

Ой у броду беру воду,
На тім боці — мої карі очі:
Там козаченько коня напуває
Та на цей бік поглядає.
Коли б мені новий човник
Та новее ще й веселечко,
Сів би, поїхав на той бережечок
Де дівчина, моє сердечко [1, с.350].

«Плавай, плавай, лебедонько»:

По тім боці — моя доля,
По сім боці — горе.
Там десь милий, чорнобривий
Співає, гуляє,
А я плачу, літа трачу,
Його виглядаю. [2, с.346]

У Ткача в пісні:

Там на тому боці загубив я спокій
І туди дороги не знайти мені.

У фольклорі вода також «символізує дівчину, жінку, їхню красу й жіночі чари»[5, с.69].

У тексті пісні краса Марічки віддзеркалена в образі ріки:

Як із хати вийде, на порозі стане –
Аж блищить красою широчінь ріки.

Вузька, «наче змійка», гірська річка набуває в цьому контексті «широчини». Поет іде далі та передає емоційне сприйняття чарівної краси Марічки:

А як усміхнеться, ще й з-під лоба гляне:
«Хоч скочи у воду» — кажуть парубки.

У фольклорі символічна відстань між двома берегами має бути подолана за допомоги моста або кладки; якщо їх немає — шлюб не відбудеться [5, с 70]. Крім того, кладка над гірською річкою підвісна, нестійка; щоб її подолати, потрібно докласти певних зусиль. Ці реальні й символічні деталі поет у пісні перетворює на суто ліричний, поетичний образ — подолання психологічної відстані двох сердець:

«Чуєш, чи не чуєш, чарівна Марічко,
Я до твого серця кладку прокладу.»

Пісенна мелодія Сабадаша також має фольклорні джерела в ліричних піснях (інтимних та родинно-побутових). Так, початок пісні «В'ється, наче змійка, неспокійна річка» перегукується з народною піснею «На поточку прала»:

Помірно

На по-точ-ку-м пра-ла, на вер-боч-ку-м кла-ла, по-мо-жи ми,
па-не бо-же, що-м со-бі ду-ма-ла, що-м со-бі ду-ма-ла.

[1, с 449].

Секвенційне розгортання мелодії взагалі типове для багатьох народних пісень, як наприклад: «Ой сербине, сербиночку», «Ой на горі, на горі», «Ой там за горою, ой там за другою»:

Помірно

Ой там за го-ро-ю, ой там за друго-ю,
там по-ломив ві-тер ру-жу з ка-ли-но(ю).

[3, с 357].

Хроматичні оспівування, як у початковому фрагменті «Марічки», трапляються в коломийках:

[2, с 197].

Поєднання двох типів народних мелодій у єдине ціле створює своєрідну красу мелодії пісні.

Секстовий ліричний хід у приспіві («А на тому боці») також часто трапляється в народних піснях, наприклад: «Ой морозе, морозеньку», «Ой гай мати», «Ой ти зоре, зоре вечірняя», «Ой, давно, давно», «На городі сіно», «Тече вода в синє море».

«На городі сіно»:

[1, с 217].

«Ой, давно, давно»:

[1, с 418].

С. Сабадаш концентрує характерні мелодичні звороти та вводить їх у свою оригінальну мелодію.

Таким чином, і в поета, і в композитора відбувається злиття фольклорного та професійного начал. Автори пісні ніби відшліфували дорогоцінні народні камінці й зробили з них чудову прикрасу — пісню яскраво національну та професійно досконалу.

Приблизно через рік після створення пісні «Марічка» М. Ткач на замовлення Чернівецького муздрамтеатру написав невеличкий водевіль під назвою «Крапка над і» спільно з двома співавторами. Один із них — Давид Медриш (тоді мелодий учитель, а пізніше — відомий літературознавець), другим був, радше за все, поет Леонард Кондрашенко (пізніше автор чудових дитячих книжок, який тривалий час працював у таборі «Артек»). На жаль, з невідомих причин вистава не відбулася, й текст водевілю не зберігся. Але зі спогадів Д. Медриша відомо, що для ліричної лінії п'єси М. Ткач написав дві пісні — «Ой ти, поле» та «Сопілчина». Текст другої, яка ніде не друкувалася, Д. Медриш записав по пам'яті в такому вигляді:

Візьму я, хлопці, сопілчину,
Розраду дам своїй журі.
Он там на тій горі дівчина,
А я живу на цій горі.

Візьму сопілку та й заграю,
Не приховаю правди я
За ким душею пропадає
Красуня — молодість моя.
Нехай не в парі ми з тобою —
Потік в міжгір'ї виграва...
«Гора не сходиться з горою»,
Та я не вірю в ці слова!

Отже, поет вдруге відтворив образну основу «Марічки». Знову перед нами закоханий герой у карпатському середовищі. Знайомий карпатський пейзаж («Потік в міжгір'ї виграва») наповнюється характерними звуками: фольклорний мотив сопілки, через яку ліричний герой передає свою тугу, зустрічається, наприклад, у народній пісні про кохання «Йа в ячмені синя квітка»:

... Сопілочка яворова,
Денце вербовее,
Як заграю по долині,
Аж дівчина вчує.
Чує вона, чує вона,
Добре вона знає,
Що миленький на сопілці
Лиш для неї грає... [3, с. 366].

Ще один фольклорний зворот у тексті М. Ткача — «Нехай не в парі ми з тобою». Слова «бути в парі», «ходити в парі», тобто бути разом з коханим або з коханою, трапляються серед пісень:

«Ой виду я, вийду на високу гору»:
... Нема правди та й не буде,
Розібрали правду люди.
Розібрали, розсудили,
Щоб ми в парі не ходили [3, с.119].
«Ой на воді качка днює»
Ой на воді качка днює.
На ставі кочує.
Не будемо, милий, в парі,
Моє серце чує [4, с.344].

Головною відмінністю в тексті «Сопілчини» М. Ткача стає використання образу гір:

Он там на тій горі дівчина,
А я живу на цій горі.

З одного боку, тут теж фольклорна символіка, що трапляється в таких піснях, як «Відси одна гора, відти другая», «По той бік гора», «Ой відтів гора» та інших, де є різні варіанти одного тексту про кохання.

У наступній пісні, до речі, фольклорне порівняння дівчини з ясною зорею нагадує вищеозначене порівняння в «Марічці» — «Аж блищить красою широчінь ріки».

«Відси одна гора, відти другая»:
 Відси одна гора, відти другая.
 Межи тими гороньками — ясна зоря.
 Я собі гадав, що зоря зійшла,
 А то моя дівчина по воду пішла [3, с. 344].

Але М. Ткач цей фольклорний образ, знайомий пейзаж вносить у поезику свого вірша. Якщо в «Марічці» гори були частиною пейзажу й лірична дія відбувалася «у підніжжя гір», то в «Сопілчині» гори виступають на перший план, розширюючи емоційний простір, посилюючи висоту й глибину почуттів героя та ніби збільшуючи відстань до коханої. Силу кохання, пристрасне бажання героя досягти мети поет утілює тепер не за допомогою порівняння з фольклором, а через заперечення відомому усталеному фольклорному виразу:

«Гора не сходиться з горою»,
 Та я не вірю в ці слова!

Таке порушення фольклорного твердження допомагає авторіві пісні створити поетичний образ надзвичайної ліричної виразності.

Музику для ліричних пісень М. Ткача тоді написала вчителька чернівецької ДМШ № 1 Галина Губинська. В спектаклі пісня «Сопілчина» мала звучати таким чином:

Візьму я, хлопці, сопілчину, розрада дам своїй жури. Он там на тій горі дівчина, а я живу на цій горі. Візьму сопілку тай заграю, не приховаю правди я за ким душею пропадає краса. Молодість моя нехай не в парі ми з тобою, потік в міжгір'ї виграва... гора не сходиться з горою, та я не вірю в ці слова!

Безумовно, мелодія ця не така оригінальна й цілісна, як у «Марічці» Сабадаша. Але Г. Губинська намагалася передати в ній національний колорит і спиралась на особливості української пісні-романсу. Ліричні секстові звороти, гармонічний мінор, головне — широкий початковий мелодичний розспів у пісні — є типовими для народних пісень-романсів, зокрема на тексти літературного

Музичне мистецтво

походження: «Рече та стогне Дніпр широкий», «Єсть на світі доля», «Стоїть гора високая».

«Стоїть гора високая»:

Помірно

Музична партитура для голосу та фортепіано. Темп помірний. Ключова сигнатура: один дієз (F#), ритмічна сигнатура: 2/4. Текст пісні: Сто. їть го. ра ви. со. ка. я, по. під го. ро. ю гай, гай... Се. ле. ний гай, гу. сте. сень, кий, не. на. че справді рай! Зе. # рай!

[2, с. 377].

«Місяць на небі», приспів:

Музична партитура для голосу та фортепіано. Ключова сигнатура: два дієзи (F#), ритмічна сигнатура: 2/4. Текст пісні: В чя. ні дів. чи. на. пі. ню спі. ва. е, а ко. зак чу. е, сер. день. ко. мре.

[2, с. 398].

Отже на текст М. Ткача, сучасні українські композитори зможуть спробувати створити свої варіанти. Відтепер відомо, що в славнозвісної «Марічки» є «молодша сестра» — пісня «Сопілчина».

Список літератури

1. Українські народні пісні. Кн. 1. — К. : Мистецтво. — 1955.
2. Українські народні пісні. Кн. 2. — К. : Мистецтво. — 1955.
3. Пісні Буковини. Пісенник. — К. : Музична Україна. — 1990.
4. Буковина, рідний краю. Українські народні пісні Південної Буковини. — Чернівці: Книги ХХІ. — 2008
5. 100 найвідоміших образів української міфології. — К. : «Автограф» Книжковий дім «Орфей». — 2007.

Надійшла до редколегії 12.03.2012 р.